

Київський університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« » 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Експертиза історико-культурної спадщини

для студентів

спеціальності: **032 Історія та археологія**

рівня вищої освіти: **другого (магістерського)**

освітньої програми: **032.00.01 Історія**

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Пр. № 2444/23

(підпис) (прізвище, ініціал)
« » 2023

Київ – 2023

Розробник: Відейко Михайло Юрійович, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри історії України

Викладач: Відейко Михайло Юрійович, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри історії України

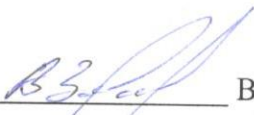
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України
Протокол №1 від 28 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри Анна ГЕДЬО

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 032.00.01 Історія
28. 08. 2023 р.

Гарант освітньої програми Анна ГЕДЬО

Робочу програму перевірено
28. 08. 2023 р.

Заступник декана Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

©Відейко М.Ю., 2023 р.

©Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	1	
Семестр	2	
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	32	
Модульний контроль	8	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	50	
Форма семестрового контролю	Екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни - формування вмінь та навичок практичного використання фахових знань історика у різних видах та рівнях історичної реконструкції та популяризації історії.

Дисципліна спрямована на формування таких компетентностей:

Загальні компетентності:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

ЗК 7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 8. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 9. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗКу 10. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗКу 11. Здатність працювати самостійно та в команді.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 1. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК 2. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК 3. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК 4. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК 5. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК 6. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК 8. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК 9. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

СКу 12. Здатність до формування професійних підходів до збереження історико-культурної спадщини.

СКу 13. Здатність використовувати широкий спектр філософських концептів і методів для інтерпретації та аналізу історичних процесів на локальному, національному, європейському та глобальному рівні.

3. Результати навчання за дисципліною.

ПРН 4. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.

ПРН 6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПРН 8. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Вступ. Предмет і завдання експертизи історико-культурної спадщини							
Тема 1. Предмет та основні поняття, призначення, правові засади експертизи	10	2	2				6
Тема 2. Методичні засади експертизи, її види	10	2	2				6
Модульний контроль.	2						
Разом	22	4	4				12
Змістовий модуль 2. Проведення експертизи нерухомих пам'яток							
Тема 3. Експертиза нерухомих пам'яток археології	10	2		2			6
Тема 4. Експертиза історико-архітектурних та інших пам'яток	10	2		2			6
Модульний контроль.	2						
Разом	22	4		4			12
Змістовий модуль 3. Експертиза рухомих пам'яток							
Тема 5. Види рухомих пам'яток	10	2	2				6
Тема 6. Атрибуція та ідентифікація рухомих пам'яток	10	2	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	22	4	4				12
Змістовий модуль 4. Встановлення автентичності, авторства та цінності об'єктів							
Тема 7. Встановлення автентичності та авторства.	10	2		2			6
Тема 8. Цінність та грошова оцінка об'єктів експертизи	12	2		2			8
Модульний контроль	2						
Разом	24	4		4			14
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього за курс	120	16	8	8			50

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ. Предмет і завдання експертизи історико-культурної спадщини

Лекція 1

Предмет та основні поняття, призначення, правові засади експертизи

1. Визначення понять експерт, експертиза, історико-культурна спадщина, види пам'яток.
2. Законодавство про експертизу та історико-культурну спадщину.
3. Ідентифікація та атрибуція об'єктів експертизи.
4. Фальсифікація культурних та історичних цінностей. Призначення експертизи та використання її результатів.
5. Поняття походження історико-культурної спадщини. Етика експертизи.

Ключові слова: експерт, експертиза, історико-культурна спадщина, ідентифікація, атрибуція, об'єкти, фальсифікація, культурні цінності, історичні цінності, призначення, використання, результати, етика.

Лекція 2

Методичні засади експертизи, її види

1. Загальні засади проведення експертизи. Методика планування, підготовки та проведення.
2. Систематизація результатів. Аналіз результатів. Оформлення результатів експертизи.
3. Місце та завдання експертизи культурно-історичних цінностей в охороні вітчизняної історико-культурної спадщини, національного фонду творів мистецтва, пам'яток культури і старовини.

Ключові слова: експертиза, систематизація, культурно-історичні цінності, охорона, вітчизняна історико-культурна спадщина, національний фонд творів мистецтва, пам'ятки культури.

Змістовий модуль 2. Проведення експертизи нерухомих пам'яток

Лекція 3

Експертиза нерухомих пам'яток археології

1. Правовий статус пам'яток археології. Вимоги до кваліфікації експерта пам'яток археології. Права та обов'язки експерта
2. Дозвільні документи на проведення експертизи.
3. Ідентифікація та атрибуція нерухомих пам'яток археології. Проведення експертизи та оформлення її результатів.

Ключові слова: правовий статус пам'яток археології, кваліфікація експерта пам'яток археології, дозвільні документи, ідентифікація, атрибуція, нерухомі пам'ятки археології, проведення експертизи, оформлення результатів.

Лекція 4

Експертиза історико-архітектурних та інших пам'яток

1. Правовий статус пам'яток археології. Вимоги до кваліфікації експерта. Права та обов'язки експерта.

2. Ідентифікація та атрибуція пам'яток історії та архітектури, науки і техніки. Ідентифікація та атрибуція.
3. Проведення експертизи та оформлення її результатів. Питання грошової оцінки пам'яток.

Ключові слова: правовий статус пам'яток історії та архітектури, ідентифікація, атрибуція, проведення експертизи, оформлення результатів, грошова оцінка.

Змістовий модуль 3. Експертиза рухомих пам'яток

Лекція 5

Види рухомих пам'яток

1. Вітчизняне і міжнародне законодавство про культурно-історичні цінності. Визначення культурних та історичних цінностей.
2. Поняття рухомих пам'яток. Об'єкти експертної діяльності.
3. Археологічні, нумізматичні, філателістичні, письмові, документальні пам'ятки, пам'ятки природи. Пам'ятки образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. Меморіальні пам'ятки. Фото-, кіно-, відео- фото пам'ятки.
4. Холодна та вогнепальна зброя. Музичні інструменти.
5. Транспортні засоби.

Ключові слова: міжнародне законодавство, культурно-історичні цінності, рухомі пам'ятки, експертна діяльність, археологічні пам'ятки, нумізматичні пам'ятки, філателістичні пам'ятки, письмові пам'ятки, документальні, пам'ятки.

Лекція 6

Атрибуція та ідентифікація рухомих пам'яток

1. Ідентифікація та атрибуція рухомих пам'яток. Використання методів природничих наук в експертизі.
2. Неруйнівні методи дослідження.
3. Оформлення результатів науково-технічної експертизи.

Ключові слова: ідентифікація та атрибуція рухомих пам'яток, неруйнівні методи дослідження, науково-технічна експертиза, оформлення результатів.

Змістовий модуль 4. Встановлення автентичності, авторства та цінності об'єктів

Лекція 7

Встановлення автентичності та авторства

1. Встановлення історичної, мистецької чи культурної цінності об'єктів.
2. Встановлення авторства чи місця виготовлення пам'ятки.
3. Оцінка історичної та культурної цінності об'єктів експертизи.

Ключові слова: авторство, історична цінність, культурна цінність, мистецька цінність.

Лекція 8

Цінність та грошова оцінка об'єктів експертизи

1. Питання грошової оцінки пам'яток археології. Питання грошової оцінки пам'яток архітектури.
2. Питання грошової оцінки рухомої історико-культурної спадщини. Оформлення результатів оцінки.

Ключові слова: Грошова оцінка пам'яток археології та архітектури, оцінка рухомої спадщини.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	-	-	2	2	-	-
Відвідування практичних занять	1	-	-	2	2	-	-	2	2
Відвідування лабораторних занять	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Робота на семінарському занятті	10	2	20	-	-	2	20	-	-
Робота на практичному занятті	10	-	-	2	20	-	-	2	20
Лабораторна робота	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		-	59	-	59	-	59	-	59
Максимальна кількість балів: 236									
Розрахунок коефіцієнта: $60:236=0,25$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1. Вступ. Предмет і завдання експертизи історико-культурної спадщини			
1	Тема 1. Предмет та основні поняття, призначення, правові засади експертизи	6	5
2	Тема 2. Методичні засади експертизи, її види	6	5
Змістовий модуль 2. Проведення експертизи нерухомих пам'яток			
3	Тема 3. Експертиза нерухомих пам'яток археології	6	5
4	Тема 4. Експертиза історико-архітектурних та інших пам'яток	6	5
Змістовий модуль 3. Експертиза рухомих пам'яток			
5	Тема 5. Види рухомих пам'яток	6	5
6	Тема 6. Атрибуція та ідентифікація рухомих пам'яток	6	5
Змістовий модуль 4. Встановлення автентичності, авторства та цінності об'єктів			
7	Тема 7. Встановлення автентичності та авторства.	6	5
8	Тема 8. Цінність та грошова оцінка об'єктів експертизи	8	5
Усього		50	40

Критерії оцінювання – кожна робота оцінюється у 5 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бали
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю: виконання практичного письмового завдання або тесту, спрямованого на формування навичок використання математичних методів дослідження історичних джерел. Максимальна кількість балів за кожну роботу дорівнює 25 балам.

№	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Робота виконана на рівні самостійного творчого мислення на основі ґрунтовного знання проблеми, що висвітлюється, основних понять та категорій, розуміння закономірностей історичного процесу, грамотне, логічно-послідовне викладення історичного матеріалу, вміння пов'язувати його з сучасністю, робити узагальнення та висновки.	20-25
2	Робота виконана на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розуміння студентом основних закономірностей історичного процесу. Допускаються окремі незначні помилки та неточності у висвітленні неосновних аспектів проблеми.	15-19
3	Робота виконана на рівні репродуктивного мислення. Допускаються недостатньо вірні формулювання, окремі незначні помилки у висвітленні основних аспектів проблеми, незнання студентом другорядних понять і	10-14

	категорій.	
4	Робота виконана зі значними помилками, що мають принципове значення в оцінці подій і фактів. Незнання історіографії. Неспроможність студента аналізувати історичний матеріал, робити узагальнення та висновки. пов'язувати історичні події з сучасністю, невірна відповідь на питання. Невиконання роботи.	0-9
Разом		25 балів

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Форма контролю – екзамен, який проводиться письмово в аудиторії або з використанням системи Е-навчання Університету. Екзаменаційне завдання складається з двох питань. Має бути надана розгорнута відповідь на питання з наведеного далі переліку у форматі есе (20 балів максимум за кожну відповідь).

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Поняття історико-культурної спадщини
2. Експерт, його підготовка та статус, права, обов'язки, відповідальність
3. Види експертизи та її зміст
4. Вітчизняне законодавство про експертизу історико-культурної спадщини
5. Установи, які проводять експертизу історико-культурної спадщини
6. Вітчизняне та міжнародне законодавство про історико-культурну спадщину і експертизу
7. Археологічні пам'ятки та їх експертиза
8. Архітектурні пам'ятки та робота з ними
9. Пам'ятки науки і техніки та робота з ними
10. Законодавче регулювання експертизи нерухомих пам'яток
11. Експертна документація при роботі з нерухомими пам'ятками
12. Види рухомих пам'яток історико-культурної спадщини
13. Експертна робота з колекціями державних музеїв
14. Експертна робота з приватними колекціями
15. Науково-технічна експертиза рухомих пам'яток, призначення і методи
16. Експертна документація при роботі з рухомими пам'ятками
17. Поняття атрибуції історико-культурної спадщини
18. Методи атрибуції історико-культурної спадщини
19. Поняття автентичності історико-культурної спадщини
20. Методика визначення автентичності історико-культурної спадщини
21. Встановлення часу створення об'єкта історико-культурної спадщини
22. Встановлення авторства створення об'єкта історико-культурної спадщини
23. Методика грошової оцінки нерухомих пам'яток історико-культурної спадщини
24. Методика грошової оцінки рухомих пам'яток історико-культурної спадщини
25. Оформлення результатів оцінки історико-культурної спадщини
26. Правовий статус пам'яток історії та архітектури.
27. Використання методів природничих наук в експертизі пам'яток археології.
28. Неруйнівні методи дослідження історико-культурної спадщини
29. Фальсифікація культурних та історичних цінностей
30. Визначення поняття експертиза,
31. Місце та завдання експертизи культурно-історичних цінностей в охороні вітчизняної історико-культурної спадщини
32. Дозвільні документи на проведення експертизи археологічної спадщини.
33. Експертна діяльність у сфері обігу історичних і культурних цінностей, предметів старовини та мистецтва.

34. Етика експертизи.
35. Оформлення результатів експертизи історико-культурної спадщини.
36. Організація і планування проведення експертизи історико-культурної спадщини.
37. Обладнання та матеріали для проведення експертизи.
38. Використання методів природничих наук в експертизі пам'яток культури та мистецтва.
39. Поняття походження історико-культурної спадщини
40. Оформлення результатів науково-технічної експертизи.

6.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 бали	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 120 год., із них: лекції – 16 год., семінарські заняття – 8 год., практичні заняття — 8 год.; модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 50 год., семестровий контроль 30 год.

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	
	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)	Л.2 (1 б.)	Л.3 (1 б.)	Л.4 (1 б.)	Л.5 (1 б.)	Л.6 (1 б.)	Л.7 (1 б.)	Л.8 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (11 б.)	С.2 (11 б.)			С.3 (11 б.)	С.4 (11 б.)		
Практичні заняття (теми, бали)			П.1 (11 б.)	П.2 (11 б.)			П.3 (11 б.)	П.4 (11 б.)
Самостійна робота (теми, бали)	СР до Т.1 (5 б.)	СР до Т.2 (5 б.)	СР до Т.3 (5 б.)	СР до Т.4 (5 б.)	СР до Т.5 (5 б.)	СР до Т.6 (5 б.)	СР до Т.7 (5 б.)	СР до Т.8 (5 б.)
Модульний контроль (бали)	МКР 1 (25 б.)		МКР 2 (25 б.)		МКР 3 (25 б.)		МКР 4 (25 б.)	
Підсумковий Контроль	Екзамен (40 б.)							

8. Рекомендована література

1. Андрес Г. Законодавство України в галузі охорони культурної спадщини (кінець ХХ - початок ХХІ ст.) / Г. Андрес // Актуальні проблеми теорії і практики музейної та пам'яткоохоронної діяльності : зб. наук. пр. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Каф. історії України і музеєзнавства ; [редкол.: О. Гончарова, Г. Андрес, Ю. Ключко]. - Київ, 2013. - С. 30-45.
2. Андрушко Л. Значення митної експертизи у збереженні історико-культурних цінностей України [Електронний ресурс] / Л. Андрушко, З. Лильо-Откович // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів, 2013. - Вип. 24. - С. 450-463. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnam_2013_24_45 (дата звернення: 26.11.2018).
3. Артюх Т. Діагностика та експертиза коштовностей / Т. Артюх. – Київ, 2003.
4. Біленчук П. Наукові засади досліджень культурних цінностей / П. Біленчук, О. Шульга // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами ХІ Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 13-14 черв. 2014 р. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Юрид. ф-т ; [редкол.: І. Я. Коцан та ін. ; уклад. Л. М. Джурак]. - Луцьк, 2014. - С. 185-187.
5. Бітаєв В., Шульгіна В., Шман С. Методичні засади експертного дослідження культурних цінностей [навч.-метод. посібник]. - Київ: НАКККІМ, 2010. - 128 с.
6. Бондаренко Г. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни. Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. ун-ту, 1997.
7. Дмитренко А. Атрибуція та експертиза пам'яток історії та культури : програма вибіркової навчальної дисципліни підготовки бакалавра напряму підготовки 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури» спеціалізації «Прикладна музеологія та пам'яткоохоронна діяльність» / А. Дмитренко ; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, кафедра документознавства і музейної справи. - Луцьк, 2018. - 35 с.
8. Дмитренко А. Атрибуція чоловічих сорочок (за збірками Волинського краєзнавчого музею і Музею етнографії Волині та Полісся при СНУ ім. Лесі Українки). Етнографічне музейництво в Україні і на Волині. Наук. зб. Вип. 61: Матеріали П'ятої Волинської науково-етнографічної конференції, 27-28 квітня 2017 року, м. Луцьк / Упоряд. Є. Ковальчук, Л. Мірошниченко-Гусак. Луцьк, 2017. С. 19-25.
9. Експертиза культурно-історичних цінностей [Електронний ресурс] : навч.- метод. комплекс спеціалізації / заг. ред. і кер. авт. кол. О. Потильчак. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 530 с. – URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/4902> (дата звернення: 22.11.2018).
10. Єфименко В. Розвиток атрибуції та експертизи в художніх музеях [Електронний ресурс] / В. Єфименко // Питання історії науки і техніки : журнал / Центр пам'яткознавства Нац. акад. наук України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури. – Київ, 2008. – № 2. – С. 70–72. – URL: http://pamjatky.org.ua/wpcontent/uploads/2012/10/2008_02.pdf (дата звернення: 06.11.2018).
11. Зварич В. Нумізматика. Довідник / В. Зварич, Р. Шуст. – Тернопіль, 1998.
12. Індутний В., Чернявська Е., Платонов С. та ін. Оцінка культурних цінностей / В. Індутний, Е. Чернявська, С. Платонов. – Київ, 2004.
13. Карпов В. Визначення оціночної вартості музейних предметів [Електронний ресурс] : метод. рек. / В. Карпов, Ж. Денисюк // Музейний фонд: формування, атрибуція, оцінка : навч. семінар-практикум. – Київ, 2018. – URL: <https://bit.ly/2Omt2a7> (дата звернення: 02.11.2018).
14. Калашникова О. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей: Підручник / О. Калашникова. – Київ: Знання, 2006. – 479 с.

15. Калашникова О. Ідентифікація та вартісна оцінка культурних цінностей [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. Калашникова. – Київ : Вища освіта, 2006. – 287 с. – URL: <https://bit.ly/2DLODYb> (дата звернення: 02.11.2018).
16. Каталог культурних цінностей, викрадених з музеїв та культових споруд України (1984-1998). – Київ, 1999.
17. Каткова Т., Кожевников Г. Судові експертизи (Підстави та процесуальний порядок призначення і провадження, перелік типових питань) : Навч. посібник: 3-тє вид. – Харків: Рубікон, 2003.
18. Класифікація і визначення прогнозованої вартості культурних цінностей / За ред. В. Індутного. – Київ, 2003.
19. Мацюк О. Філіграні архівних документів України / О. Мацюк. – Київ, 1992.
20. Методика вивчення музейних предметів. Чинники, що впливають на процес вивчення музейного предмету [Електронний ресурс]. URL: <http://bookster.com.ua/seminars/question/1342>.
21. Мистецтвознавча експертиза культурних цінностей (творів мистецтва та антикваріату) [Електронний ресурс]. URL: http://inconsulting.com.ua/uk/ekspertn-poslugi/antikvariat-ua/mistectvoznavcha_ekspertiza.html.
22. Опис культурних цінностей у митній документації / За ред. О. Калашникової. – Дніпропетровськ, 2000.
23. Перелигіна О. Проблемні питання атрибуції предметів художнього срібла (на прикладі колекції Львівського історичного музею). Волинський музейний вісник: Музеї у дослідженні та збереженні пам'яток культурної спадщини західноукраїнських етнічних земель. Наук. зб. / Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Вип. 4. Луцьк, 2012. С. 47–53
24. Потильчак О. Філателістичні матеріали як історичне джерело: інформаційний потенціал, класифікаційні ознаки та критерії систематизації // Історичні джерела в українському інформаційному й освітньому просторі: верифікація та інтерпретація: монографія / наук. ред. д.і.н. проф. О. Салати. – Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2018. – С. 79-100.
25. Потильчак О. Лабораторний практикум з нумізматичної експертизи: Навчально-методичний посібник / О. Потильчак; Ф-т історичної освіти Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Каф-ра джерелознавства та спец. іст. дисциплін. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 17 с.
26. Потильчак О. Лабораторний практикум з експертизи бон: Навчально-методичний посібник / О. Потильчак; Ф-т історичної освіти Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Каф-ра джерелознавства та спец. іст. дисциплін. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 12 с.
27. Потильчак О. Лабораторний практикум з філателістичної експертизи: Навчально-методичний посібник / О. Потильчак; Ф-т історичної освіти Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Каф-ра джерелознавства та спец. іст. дисциплін. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 15 с.
28. Потильчак О. Лабораторний практикум з експертизи предметів фалеристики: Навчально-методичний посібник / О. Потильчак; Ф-т історичної освіти Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Каф-ра джерелознавства та спец. іст. дисциплін. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 10 с.
29. Потильчак О. Лабораторний практикум з експертизи ювелірних виробів: Навчально-методичний посібник / О. Потильчак; Ф-т історичної освіти Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Каф-ра джерелознавства та спец. іст. дисциплін. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 16 с.
30. Словник культурних цінностей та їх складових частин: на допомогу митнику. – Ч. II: Музика / За ред. О. Калашникової. – Дніпропетровськ, 2002 .
31. Самохвалов Ю., Бурба О. Організаційно-методичні аспекти науково-технічної експертизи. Під загальною редакцією Чеботарьова В. [Монографія] — Київ: Три К, 2013. — 108 с.

32. Селіверстова К. Архівне описування та обліково-пошукові засоби архівів // Архівознавство: Підруч. для студ. навч. закладів України. – Київ, 1998.
33. Семенчук А. Паспортизація нерухомих пам'яток та об'єктів історико-культурної спадщини: аналіз форм облікової документації (досвід Радянського Союзу, України та Російської Федерації) / А. Семенчук // Праці Науково-дослідного інституту пам'ятко-охоронних досліджень / М-во культури і туризму України, НДІ пам'ятко-охоронних дослідж. ; [редкол.: В. І. Клочко та ін.]. - Київ, 2012. - Вип. 7. - С. 345-365.
34. Тимошенко С. Операції з культурними цінностями, виробами мистецтва, антикваріатом: особливості оподаткування / С. Тимошенко, Л. Муромцев // Вісник Міністерства доходів і зборів України. - 2013. - № 40. - С. 16-20.
35. Хрящевська Л. Охорона та збереження пам'яток історії та культури. Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Автор-укладач: Хрящевська Л. – Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика», 2019.
36. Щербаковський М. Судова експертологія: Навчальний посібник. – Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008.

Англомовна література:

1. Alsayyad, Nezar (ed.), Consuming Tradition, Manufacturing Heritage. Global Norms and Urban Forms in the Age of Tourism. New York: Routledge, 2001.
2. Amin, Alia & Van Ossenbruggen, Jacco & Hardman, Lynda & Nispen, Annelies. Understanding cultural heritage experts' information seeking needs. Interactions. 2008, p. 39-47.
3. Carr, E.S. Enactments of expertise. Annual Review of Anthropology, 2010, p. 17–32.
4. Connor, S. Theory and Cultural Value. Oxford: Blackwell, 1992.
5. Ericsson, K.A., Charness, N., Feltovich, P.J. and Hoffman, R.R. (eds). The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
6. Graham, B., Ashworth, G.J and Tunbridge, J.E. A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy. London: Arnold, 2000.
7. Hartelius, J. The Rhetoric of Expertise. Lanham: Lexington Books, 2011.
8. Starn, Randolph, Authenticity and Historic Preservation: Towards an Authentic History, 2002.
9. Vahtikari, Tanja, Valuing World Heritage Cities. London / New York: Routledge, 2017.
10. Wall, Karen. Who needs experts? Counter-mapping cultural heritage. Leisure/Loisir. 2018, 42. 125-127.

Законодавчі та нормативні матеріали:

1. Дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння: Законодавчі і нормативно-правові акти. – Київ, 2001.
2. Закон України Про музеї та музейну справу // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 25.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 9, ст.56)
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» — Закон України, прийнятий 26 листопада 2015 року на заміну попередньому Закону, що діяв з 1991 року
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14/ed20020220>.
6. Інструкція з музейного обліку і зберігання музейних предметів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, які знаходяться в музеях України [Електронний ресурс]. URL: <http://assay.gov.ua>.

7. Інструкція «Про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України» від 09.07.2002.
8. Інструкція про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України / Міністерство культури і мистецтв України. Офіц. вид. Київ, 2000. 23 с.
9. Конвенція ЮНІДРУА «Про міжнародне повернення викрадених чи незаконно вивезених культурних цінностей» від 24.06. 1995.
10. Наказ про затвердження Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України» (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства культури і мистецтв № 481 від 06.08.2002) 27 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0496-98>.
11. Положення про Державний реєстр національного культурного надбання: Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 466 від 12.08.92 // Законодавство – бібліотекам України: Вип. 1. Загальні засади діяльності бібліотек. – Київ, 2000. – С.143-144
12. Постанова «Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток». Від 26.09.2002 № 1447
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України» від 20.06.2000 № 984.
14. Постанова про Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів № 296 від 15.03.2006, № 1293 від 14.12.2011, № 949 від 17.10.2012, № 233 від 08.04.2013 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF>.
15. UNESCO. 2003. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO

Інтернет-ресурси:

Історико-археологічна експертиза

<https://www.hniise.gov.ua/14683-storiko-arxeologchna-ekspertiza.html>

Методика проведення наукової археологічної експертизи

<https://iananu.org.ua/images/PolKom/Metodyka-expert.pdf>

Український державний інститут культурної спадщини

<https://www.spadshina.org.ua/>

International School of Cultural Heritage

[https://www.fondazione scuolapatrimonio.it/en/international/international-school-of-cultural-heritage/?gclid=CjwKCAiAxvGfBhB-](https://www.fondazione scuolapatrimonio.it/en/international/international-school-of-cultural-heritage/?gclid=CjwKCAiAxvGfBhB-EiwAMPakqjnLhFZGHbrX95ro9LITeUY87RmaLQw2HDlazz11ePbP1xD8UJ8vVhoCCWMQAvD_BwE)

[EiwAMPakqjnLhFZGHbrX95ro9LITeUY87RmaLQw2HDlazz11ePbP1xD8UJ8vVhoCCWMQAvD_BwE](https://www.fondazione scuolapatrimonio.it/en/international/international-school-of-cultural-heritage/?gclid=CjwKCAiAxvGfBhB-EiwAMPakqjnLhFZGHbrX95ro9LITeUY87RmaLQw2HDlazz11ePbP1xD8UJ8vVhoCCWMQAvD_BwE)

Register of Commission Expert Groups and Other Similar Entities

<https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/meetings/consult?lang=en&meetingId=16594&fromExpertGroups=true>

Society of Antiquaries of London: Home

<https://www.sal.org.uk/>